

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת מנחות

דפים ב – יז

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, N.Y. 11367

Fax: (206) 2020-DAF [323]

Tel: 00 (972 2) 651-5004

email address: daf@dafyomi.co.il

Ask about D.A.F.'s free English study material!

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

פקס : 591-6024 (02)

טלפון : 651-5004 (02)

דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il

המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

מסכת מנחות, פרק ראשון

דף ב

א. אלו עבודות מעבודות המנחה, פוסלת בהן מחשבת 'שלא לשמה'?

מחשבת שלא לשמה מועילה בעבודת הקמיצה, בנתינת הקומץ בכלי [בין שחשב הנותן בין שחשב אוהו הכלי בשעת מתן הקומץ. ז.]; בהולכתו, ובהקטרתו על המזבח – בכל אחת מן העבודות הללו מועילה מחשבת שלא לשמה, או לשמה ושלא לשמה, או של"ש ולשמה, וכן מחשבת שינוי בעלים [ושאר מחשבות פסול – כדלהלן יב.]. במנחת חוטא ומנחת קנאות מועילה המחשבה לפסול לגמרי, ובשאר המנחות – שלא לעלות לשם חובה.

א. רבי שמעון (בזבחים יד) חולק בהולכה וסובר שאין מחשבה פוסלת בה הואיל ואפשר לבטלה (תוס'; שטמ"ק כו:).

וכן צדדו בתוס' לענין קבלת הקומץ בכלי, שאפשר שלר"ש לא פסל כיון שלשיטתו (במשנה כו.) היא עבודה שאפשר לבטלה. (ע' בשו"ת שרידי אש (ח"ב סוס"י ח) שהעיר על דבריהם שאין מתן כלי דומה להולכה, שמצוה היא, ואעפ"י שאפשר ביד).

ב. בתנופה ובהגשה אין פוסלת מחשבה (תוס').

ג. מקור דין 'לשמה' במנחות, כתבו התוס' (בד"ה כל וד"ה מנחת וד"ה מכדי) שנלמד מהיקש דואת התורה... וערש"י בד"ה מכדי, וב'חדושי הרשב"א' ובשפ"א).

דפים ב – ג

דין שינוי מקום בחטאת העוף ובעולת העוף, במליקה ובמתן דמים – נתבאר בזבחים סה סו.

ב. א. מה דינן של המנחות שנעשו שלא לשמן או שלא לשם בעליהן?

ב. האם ישנם קרבנות מבעלי חיים שנעשו שלא לשמן ואעפ"כ עלו לחובת בעליהם?

ג. חטאת שנובחה לשם חטאת אחרת, מה דינה?

א. כל המנחות שנעשו שלא לשמן כשרות אלא שלא עלו לבעלים לחובתן, וצריך להמשיך בעשייתן כשאר מנחות כשרות, לעשותן לשמן, כדין מנחת נדבה. ושייריהן נאכלים. מלבד מנחת חוטא ומנחת קנאות, שאם עשאן שלא לשמן – פסולות. (לענין מנחת העומר – ע' להלן ד"ה).

דנו המפרשים כלפי אותה עבודה עצמה שהתחיל לעשותה שלא לשמה, האם צריך להמשיך לעשותה לשמה דוקא. (ע' בחידושים המיוחסים לרשב"א; חדושים ובאורים).

רבי שמעון אומר: מנחות שנעשו שלא לשמן – כשרות ועלו לשם חובה, בין מנחת חוטא בין שאר מנחות. ושלשה פירושים נאמרו בשיטתו; –

לפי רבה, סברת ר"ש היא שכל דבר שמעשיו מוכיחים להיפך ממחשבתו, כגון מנחת מחבת שעשאה לשם מרחשת, או חריבה לשם בלולה – אין מחשבתו כלום וכשר, שרבי שמעון דורש טעמא דקרא ומסתבר לו שלא פסלה תורה 'שלא לשמה' אלא מחשבה שאינה ניכרת מתוך מעשיו. ולפי זה במחשבת שינוי בעלים, היות ואין מעשיו מוכיחים כלום, מודה ר"ש לפסול [וכן לפירוש זה ישנם זכאים שאם עשאה שלא לשמם כשרים ועלו משום הכר מחשבתו, כמו שיבואר בסמוך]. ומאידך מנחה שעשאה לשם זבח כשרה לר"ש – שהרי מכובד הוא במחשבתו.

לרבא, טעמו של ר"ש הוא מדרשת הכתוב וזאת תורת המנחה – תורה אחת לכל המנחות, לומר שאין שינוי מחשבה ממנחה למנחה פוסלת. אבל מנחה לשם זבח – פסול / לא עלה לחובה, שהרי אין זה כלול בהקש המנחות לעשותן כאחת. [רב הושעיא נסתפק בדבר, האם לרבי שמעון מנחות שנעשו לשם זכאים כשרות אם לאו, האם טעמו כרבה או כרבא].

התוס' נקטו שלפי רבא שינוי בעלים פוסל במנחות כמו לרבה. ואולם ב'חידושי הרשב"א' מבואר שכשר.

לרב אשי, רבי שמעון מדבר בכגון שאמר על מנחת מחבת 'לשם מרחשת' והרי אין אלו אלא דברי רוח, שדבריו מוסבים על הכלי ולא על המנחה עצמה. וכן חריבה לשם בלולה – לשם בילה בעלמא אמר, ולא לשם מנחה אחרת, הלכך אין אלו אלא דברי רוח. ואולם אם יאמר 'לשם מנחת מרחשת או 'לשם מנחה בלולה' – יפסול. [וכן שינוי בעלים – ודאי פוסל כבזבחים]. הלכה כחכמים.

ב. לדעת רבי שמעון אליבא דרבה, ישנם קרבנות בהמה או עוף שנעשו שלא לשמן וכשרים ועלו לחובת בעליהם – באופנים שמעשיהם מוכיחים הפך מחשבתו; כגון עגל ופר של חטאת וכד' ששחטם לשם פסח ואשם – כשרות, שהרי אין פסח ואשם אלא מן הצאן, וניכר לכל שאין בדבריו כלום.

חטאת העוף שהוזה דמה למטה כדין חטאת ועשאה לשם עולה, והלא עולה נעשית למעלה ובמיצוי ולא בהזאה – לדעה זו כשרה היא. כן יוצא מפרש"י [שאין אומרים עולה היא אלא שעבר על הדין, שהרי שינה בשתיים, במקום מתן הדם ובצורתו]. ולפירוש התוס', הגמרא חזרה בה מזה וסברה לפסול, כי אפשר שיאמרו עולה היא אלא שעבר ועשאה שלא כדינה, הלכך אין כאן 'מעשיה מוכיחים'. אולם אפשר שלפי מסקנת הגמרא 'רוב זכאים', שוב חוזרים מסברת מיעבר קעבר. ולפי זה הוא הדין במליקת חטה"ע למטה, הגם שאין שם אלא שינוי אחד – כשר. וכן קדשים קלים שעשאן בדרום לשם קדשי קדשים וכדו'.

ג. חטאת הבאה על חטא שעשאה לשם חטאת נזיר או לשם חטאת מצורע – פסולה. עשאה לשם חטא אחר, כגון חטאת חלב לשם דם או לשם חטאת עכו"ם – לרבא (י"ג רב) כשרה, ולרב אחא בריה דרבא פסולה.

א. לפי גרסה אחת בגמרא יש חילוק בדין זה בין רבי שמעון ורבנן, ולר"ש בכל אופן כשר, שדורש מזאת תורת החטאת – תורה אחת לכל החטאות'.

ב. נראה שהזבח חטאת נזיר לשם חטאת מצורע – לרבא כשרה ולרב אחא בריה דרבא פסולה

(עפ"י חזו"א).

פירוש נוסף בדינים אלו – בזבחים ט.

דף ג

ג. האומר 'הרי עלי מנחה במחבת' או 'הרי זו להביא במחבת' והביא במרחשת, וכן להפך – מה דינו?

קמג

'הרי עלי במחבת' והביא במרחשת, או להפך – מה שהביא הביא וידי נדרו לא יצא. ולדברי רבי שמעון – יצא.

'הרי זו להביא במחבת' והביאה במרחשת – פסולה. ואמרו שלרבי שמעון כשרה. בשפת אמת צדד שלפי המסקנא אף לר"ש פסולה. ובוה יישב קושית התוס'.

דף ד

ד. א. מהם המקורות לכך שמנחת חוטא ומנחת קנאות שעשאן שלא לשמן פסולות?

ב. מותר האשם – מה יעשה בו? מה הדין כששחטו בסתם?

ג. יולדת שהפרישה קרבנותיה ומתה – מה יעשו בהם היורשים?

ד. המפריש מעות לנזירותו ומת – מה יעשה במעות? האם יש בהן תורת 'מעילה'?

א. מנחת חוטא ומנחת קנאות נאמר בהן 'היא' (קדש קדשים הוא; מנחת קנאת הוא) – לשמן כשרות שלא לשמן פסולות.

ב. מותר האשם, כגון שמתו בעליו או נתכפרו באחר; לכתחילה דינו ברעיה עד שיסתאב, ויימכר, ויפלו דמיו לנדבה – עולת קיץ המזבח. ואולם בדיעבד אם כבר ניתק לרעיה, שנמסר לרועה, ושחטו סתם – אמר רב הונא שכשר לשום עולה.

לפרש"י, דין ניתוק לרעיה מן התורה, כלומר מהלכה. והתוס' הקשו על כך מכמה מקומות. ופרש רבנו תם שהניתוק לרעיה אינו אלא מגזרה דרבנן אטו קודם כפרה, שאם לא נתכפר באחר ושניהם עומדים, ודאי אינו כשר לעולה. ועוד פרשו התוס' שקודם שנתכפר באחר צריך ומועיל ניתוק, אבל לאחר שנתכפר אין צריך ניתוק אלא מדרבנן.

[לדברי רבי אליעזר – מותר האשם למיתה, כדין החטאת. ולרבי יהושע – יביא בדמיו עולת יחיד. עפ"י שבועות יב ועוד].

ג. יולדת שהביאה חטאתה ומתה – יביאו יורשים עולתה [אם הפרישתה מחיים. אבל אם לא הפרישה אין היורשים חייבים למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא. ע' קדושין יג]. הביאה עולתה ומתה – לא יביאו יורשים חטאתה.

א. לא הביאה קרבנותיה כלל – אין היורשים מביאים כלום, אף לא העולה. כן כתבו הרמב"ן והריטב"א. ואין כן דעת הראב"ד (ע' בראשונים קדושין שם; שפת אמת).

ב. הוא הדין לשאר מחויבי עולה וחטאת (רמב"ן קדושין יג).

ג. יש מהראשונים שגרסו בברייתא 'ביאו יורשים חטאתה', כי בחטאת העוף לא נאמרה הלכה של 'חטאות המתות'. [ומה ששנינו 'לא יביאו' – בחטאת מצורעת עשירה, שהיא בהמה] (ע' בפירוש הרא"ש קנים ב מהר"י מאורלינג ובמאירי קדושין יג. ועשטמ"ק כאן את כח שחילק בין חטאת יולדת הבאה להכשיר שאינה קרבה לאחר מיתה ובין חטאת העוף הבאה לכפר. ע"ע שער המלך פסוה"מ ד).

ד. המפריש מעות לנזירותו ומת; אם היו המעות סתומים, שלא פרשם אלו לקרבן זה ואלו לקרבן זה – יפלו לנדבת ציבור (= עולת 'קיץ המזבח' הבאה משופרות נדבה שהיו במקדש). הלכה היא בנזיר. ולענין מעילה, אין במעות סתומים תורת מעילה, בין חי בין מת, מפני שראויים כולם לבוא שלמים. מעות מפורשים; דמי חטאת – יוליכם לים המלח, ואין בהם מעילה אך אסור להנות מהם (מדרבנן. רש"י. וי"א מדאורייתא).

דמי עולה – יביא מהם עולה, ויש בהם מעילה.

דמי שלמים – יביא מהם שלמים, ונאכלים ליום אחד כחומר שלמי נזיר, ואין טעונים לחם. ואין בהם מעילה.

א. התוס' כאן נקטו שהשלמים הללו טעונים זרוע בשלה. ובמקום אחר (נזיר כד:) כתבו שאין טעונים זרוע. (ע' בזה בחזו"א לב, כח ובקה"י א, ג).

ב. אעפ"י שאין מעילה במעות שלמים, אסורים בהנאה מדרבנן. ויש אומרים שאסורים מדאורייתא בלאו דבל יחל דברו (ע' תוס' תמורה ג; שטמ"ק אות יח; רש"ש; אבי עזרי נדרים א, ו; שבט הלוי ח"ו פט).

ה. א. אלו קרבנות מוזכרים בסוגיא שהם באים להתיר / להכשיר את בעליהם?
ב. האם מצאנו קרבן שבא להכשיר, והוא קרב לאחר מיתת הבעלים?

א. הקרבנות המכשירים המוזכרים בסוגיא –

מנחת העומר – מתיר את החדש במדינה;

אשם נזיר טמא – מכשירו להתחיל בנזירות טהרה. [קרבנות נזיר טהור אינם מכשירים קבועים, שאם גילח על אחת משלשתן – יצא];

אשם מצורע;

חטאת יולדת.

לענין שתי הלחם וכבשי עצרת – ע' תוס' להלן מח: ובשפת אמת כאן.

ב. מצינו קרבן הבא להכשיר וקרב לאחר מיתת הבעלים; עולת נזיר ושלמיו הבאים לאחר מיתתו. אך זהו הכשר שאינו קבוע, כי גם אם גילח על החטאת לבדה – יצא. אבל הכשר הקבוע, שאין שם דבר אחר המכשיר – לא מצינו שבא לאחר מיתה.

דפים ד – ה

ו. מנחת העומר, אשם נזיר ואשם מצורע שעשאם שלא לשמם – מה דינם?

רב אמר: מנחת העומר, אשם נזיר ואשם מצורע, שעשאם שלא לשמם – פסולים הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו. והשיבו על דבריו מן הברייתא שאשם מצורע שנשחט שלא לשמו כשר אלא שצריך אשם אחר להכשירו, כיון שלא עלה לחובתו.

אכן רב תנא הוא ופליג (תוס'). אלא שהגמרא מסיקה בתיובתא כי כן מסקנת ההלכה, וכדעת ריש לקיש ורבא. וכן סתמא דסוגיא בזבחים קטו. ולהלן מח: וביומא סא. וכן פסק הרמב"ם (פסוה"מ טו, כ מחו"כ ה, ב) שכשר וצריך אשם אחר להכשירו.

לגרסת רש"י (ביומא סא), ישנה דעת תנאים שאין לו תקנה, שאשם אחד אמרה תורה ולא שנים (והתוס' שם חולקים).

רבי שמעון בן לקיש ורבא נקטו שכשרים אלא שנחלקו במנחת העומר; לריש לקיש לא עלתה לשם חובה ושיריה אינם נאכלים עד שתבוא מנחת העומר אחרת [ואין לפסלה משום שאינה כשרה לאכילה כעת, כי סובר ריש לקיש האיר המזרח של יום ט"ז בניסן – מותר. רב פפא]. ולרבא – עלתה לחובה וא"צ מנחה אחרת, שאין מחשבה מועלת במנחת העומר, שאינה ראויה במקום אחר.

הלכה כרבה דבתרא הוא (לקוטי הלכות עפ"י הרמב"ם). ומחשבת פיגול דינה כ'שלא לשמו' (עפ"י תוס' להלן נט. ולדבריהם סתמא דגמ' שם נקטה שלא כרבה). ואולם ברמב"ם משמע שרק בשל"ש אמר רבא, לא בחוץ לזמנו).

דף ה

ז. א. אשם מצורע שלא ניתן מדמו על הבהונות, או שהקדים מתן שמן למתן הדם או מתן בהונות למתן שבע – מה דינו? ומה הדין כשהקדים ושחט חטאתו לפני אשמו?

ב. האם יש 'מחוסר זמן' לבו ביום? אלו הלכות הוזכרו בסוגיא בנוגע לשאלה זו?

ג. באלו מקרים אין מועילות מחשבת שלא לשמה ושאר מחשבות פסול בעבודות הקדשים?

א. אשם מצורע שלא ניתן מדמו על הבהונות – הרי זה עולה לגבי מזבח וטעון נסכים, והמצורע צריך אשם אחר להכשירו. כן מפורש בברייתא.

א. לגרסת ר"ח ביומא (סא ע"ש בתוס'), לדברי רבי אלעזר בר"ש אין לו תקנה. והקריב אתו לאשם – משמע אחד ולא שנים.

ב. יש מי שצדד שלדעת רב אשם שלא ניתן מדמו על הבהונות – פסול כיון שבא להתיר ולא התיר. אך אפשר כיון שבשעת ההקרבה היה ראוי ליתן על הבהונות – כשר (שפת אמת).

הקדים מתן שמן למתן דם – ימלא הלוג שמן ויחזור ויתן שמן לאחר הדם ככתוב. וכן הדין כשהקדים מתן בהונות למתן שבע – ימלא ויחזור ויתן על הבהונות אחר מתן שבע.

הקדים לשחוט החטאת – תעובר צורתה ותצא לבית השריפה [ולא יהא אחר ממרס בדמה עד שיישחט האשם ויזרקו את דמו], כי קרבן החטאת מחוסר זמן הוא. וחייב להביא חטאת אחרת אחר האשם.

א. יש שכתבו שאין הדבר מוסכם על הכל, שיש סוברים שהחטאת כשרה (ע' יד דוד).

ויש מי שכתב שבדיעבד אם זרק דם החטאת – הורצה, שהאשם אינו מעכב (עפ"י מרכבת המשנה מחוסרי כפרה ה, א – בדעת הרמב"ם גיורת י, ח. אך י"ל שזה דוקא אם זריקת דם האשם קדמה ורק שחיתת החטאת קדמה, אבל זרק דם החטאת קודם האשם הלא הויה כתיבא לעכב הסדר. עוד צ"ע לדבריו מדוע נחשב 'מחוסר זמן' כיון שבדיעבד כשר).

ב. הפרשת האשם אינה צריכה לקדום להפרשת החטאת (כן משמע מדברי התוס', שאין לדמות הפרשה להקרבה לענין מחוסר זמן. וגם 'הויה' לא נאמר אלא בעבודות). ויש מהאחרונים שנסתפק בדבר (ע' מנחת חינוך קעו).

ב. מסקנת סוגיתנו שיש 'מחוסר זמן' לבו ביום. הלכך דבר האסור עתה באכילה ועומד להיתר בו ביום – פסול להקרבה (משום ממשקה ישראל), ואין אומרים היות וראוי בו ביום אינו 'מחוסר זמן' [וכגון מנחת העומר שלא לשמה, למאן דאמר אין העומר מותר בשהאיר המזרח].

וכן חטאת המצורע שנשחטה לפני אשמו, היות ויש מחו"ז לבו ביום – נפסלה. [ואולם לענין שינוי הסדר במתן דם ושמן במצורע, אפילו אם אין מחוסר זמן לבו ביום – הסדר מעכב, לפי שנאמר בו 'הויה' לעכב (זאת תהיה תורת המצרע). ושונה שחיטה שאינה עבודה, לא נאמר בה 'הויה'].

כתבו התוס' שאין הדבר אמור אלא לענין שחיטה, אבל מחוסר זמן בהפרשה, אמר רב פפא (ואביי) במקום אחר אין מחו"ז לבו ביום. וכן לענין שחיטת חוץ, אין מחו"ז לבו ביום, שנחשב 'ראוי לפתח אהל מועד'. ע"ע זבחים יב.

ג. אמר רבא: אין מחשבה מועלת בדבר שאינו ראוי לעבודה, כגון מנחת העומר שעשאה שלא לשמה, שאינה ראויה לכל עבודה אחרת כי חידוש היא (רש"י: שבאה גרש מן השעורים. תוס': מן החדש), ובמי שאינו ראוי לעבודה, כגון כהן בעל מום שעשה שלא לשמה (הלכך אם קיבל במחשבת פסול ויש שם דם הנפש – יחזור ויקבל. וכן אם חשב מחשבת פיגול – אין האוכלו בכרת. שטמ"ק), ובמקום שאינו ראוי לעבודה – כגון נפגם המזבח.

א. כאמור, רב וריש לקיש חולקים במנחת העומר וסובר שמחשבה מועלת בה.

ב. כתב בספר משך חכמה (תצוה כט, יד): חטאת המלוואים, אין מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת בה [שלכן נאמר בה 'הוא' רק לאחר הקרבה ושריפה, כאשם] מפני שהיתה חטאת הקרבה בבמה (כמש"כ התוס' בע"ז לד.). – דבר שאינו ראוי בשום מקום אחר.

ח. אלו הלכות ישנן בעופות ואינן במנחות, וכן להפך – במנחות ולא בעופות?

יש בעופות שאין במנחות; העופות באים בנדבת שנים (אבל במנחות נפש כתיב), ובמחוסרי כפרה – שהזב והזבה והיולדת והמצורע מביאים כולם עוף, והותרו מכלל איסורם בקודש – במליקה. יש במנחות; טעונות כלי שרת לקדשם, ותנופה והגשה, וישנן בציבור כביחיד.

דפים ה – ו

ט. א. אלו דברים אסורים באכילה להדיוט ומותרים בקדשי גבוה?

ב. מניין שהטריפה פסולה להקרבה? ומדוע אי אפשר ללמוד זאת מבעל-מום ומשאר פסולים?

ג. האם יש להשוות את האיסורים דלהלן להדדי, ללמוד אחד מחברו או אחד משנים? – חלב ודם, טריפה, בעל מום ויוצא דופן בקדשים.

א. חלב ודם אסורים לאכילת הדיוט ומותרים לגבוה;

מליקה אסורה לאכילת הדיוט ומותרת לגבוה ולאכילת כהנים;

'חדש' אסור להדיוט ומותר לגבוה – במנחת העומר [שכך היא מצוותו שעל ידה החדש מותר. ואולם קודם מנחת העומר – החדש פסול למנחות. וכן איסור ספיחין לרבי עקיבא – מדאוריתא, והותר במנחת העומר משום שמצוותו בכך (עפ"י תוס' להלן פד.)];

שבת – אסורה להדיוט במלאכה, ומותרת להקרבת תמידין ומוספין לגבוה;

כלאי בגדים אסורים להדיוט ומותרים לגבוה.

גיד הנשה – לדעת רבי (בחולין פט.) עולה למזבח כשהוא מחובר לבשר. וחכמים חולקים.

מוקצה בשבת וביו"ט – מותר לקרבן, שאין איסור גופו גרם לו אלא דבר אחר, והואיל ואיסורו אינו אלא מדרבנן (עפ"י פסחים מח.).

ב. בברייתא למדו ממין הבקר (האמור שנית בעולה) – למעט את הטריפה. [ומשום ממשקה ישראל הוה אמינא דוקא כשנולדה כשהיא טריפה, אבל נטרפה אחר שנולדה, שהיתה לה שעת הכושר, לא ידענו. וכן דרשו מכל אשר יעבר האמור במעשר בהמה, למעט את הטריפה, ובכל זאת הוצרכנו לדרשה מיוחדת שאפילו נטרפה לאחר שהוקדשה – פסולה].

ואי אפשר ללמוד פסול טרפה מבעל מום ושאר פסולים – שכן פסולם ניכר, תאמר בטריפה.

בבאור דברי הרמב"ם (איסורי מזבח ב, י) – ע' בתשובת הגר"י זוננפלד צח.

ג. חלב ודם שנאסרו להדיוט, באים מכלל התר – הבהמה עצמה, לעומת הטריפה שכולה אסורה. הלכך אין להוכיח מחלב ודם לטריפה להתירה לגבוה.
טריפה אין מומה ניכר וידוע, כגון בבני מעיים. משא"כ בעל מום ויוצא דופן. הלכך אין ללמוד איסור לגבוה מהם לטריפה.
איסור בעל מום בקדשים יש בו חומר שעשה בו קרבים כמקריבים. הלכך אין ללמוד ממנו לטריפה וליוצא דופן שאינם פוסלים במקריב אלא בקרב.
יוצא דופן אינו קדוש בבכורה, משא"כ טריפה ובעל מום. יוצא דופן לא הותר מכללו, משא"כ בעל מום הותר מכללו אצל גבוה, בעופות. וכן טריפה – במלוכה [אבל לא הותרה מכללה להדיוט באכילת כהנים חטאת העוף – שהכהנים משולחן גבוה אוכלים].
החלב הותר מכללו להדיוט, בחיה (עתוס' יבמות לג:).

דף ו

י. א. מנחה שקמצוה פסולי עבודה או קמצוה כשרים באופן פסול – מה דינה? האם יש חילוק בדבר בין מנחת חוטא לשאר מנחות?

ב. האם מצינו קולא בעבודת שמאל יותר מפסולי עבודה שעבדו?

א. מנחה שקמצה אחד מן האישים הפסולים לעבודה, או שקמצה כשר בשמאל – פסולה. לדברי חכמים, אין תקנה בהחזרת הקומץ לקומץ שוב. ולדברי בן בתירא מחזיר וחוזר וקומץ.
קמץ ונתן את הקומץ בכלי שרת; נחלקו תנאים האם לבן בתירא מחזיר וחוזר וקומץ (ת"ק דברייטא) או פסל ואין לו תקנה (רבי יוסי בן יוסי בן יאסיין ורבי יהודה הנחתום). וכן נחלקו בדבר שתי הלשונות בגמרא בדעת רב. א. הלכה כחכמים (ואף רב אפשר שלא סבר כבן בתירא אלא אמר דבריו אליביה, כדיוק לשון הגמרא. עפ"י שפת אמת).

ב. נראה שאם קמץ חרש או שוטה וקטן, גם לדברי חכמים מחזיר וחוזר וקומץ הכשר, שאין שם 'קמיצה' עליה בלא דעת (חדושים ובאורים א, ז).

אם נוקטים שכלי שרת מקדשים שלא מדעת, אין לו להחזיר הקומץ לתוך הכלי שממנו קמץ, כי אז לדעת התנאים הנ"ל יתקדש הקומץ ויפסל כמו אילו נתן לכלי אחר – אלא יחזיר על דופןיו וכד' ואח"כ יקומץ מתוכו (רב עמרם להלן ז. וכן יכול לדעת כמה אמוראים (שם) להחזירו לאותו כלי כשהוא מונח על הקרקע, שאין זו נתינה מקדשת).

גם לכהן אפשר שאסור להחזיר הקומץ לתוך הכלי, שנמצא גומר עבודת הור ופוסל (עפ"י 'חדושי הרשב"א'; שטמ"ק ז. אות י).

אין חילוק בדין זה בין מנחת חוטא לשאר מנחות [ואפילו לר' שמעון הדורש טעמא דקרא, ולדבריו הקפידה תורה שלא יהא קרבנו מהודר, אעפ"י כל פסולי-עבודה פסולים בו].

ב. פסול שמאל הותר מכללו – בעבודת יום הכפורים, שנוטל הכף בשמאלו. משא"כ פסול זר וכד' – לא הותר מכללו. [ואעפ"י שזרות מותרת בשחיטה, אין זה 'הותר מכללו' – כי שחיטה לאו עבודה היא].
טמא, הותר מכללו בעבודת ציבור (ע' בכורות לג ועוד).
האונן, משמע מרש"י ותוס' (בזבחים סח) שאין לו התר מכללא. ואילו בחדושי הנצי"ב שם מובא שנחשב יש לו התר, בציבור או בכהן גדול (ע"ש בטהרת הקדש והר צבי).

דף ז

יא. מה דין הקומץ שניתן בכלי, באופנים דלהלן?

א. ניתן לתוכו בלא דעת לקדשו.

ב. ניתן ממילא, על ידי קוף וכד'.

ג. ניתן על ידי פסולי עבודה.

ד. הוחזר לאותו כלי שממנו נקמץ.

ה. ניתן בכלי גדוש או טפוף.

ו. ניתן בכלי המונח על גבי קרקע; בכלי שמחזיקו זר או מחזיקו כהן בשמאל.

א. לדברי רבי יוחנן כלי שרת אינם מקדשים שלא מדעת. הלכך אם ניתן הקומץ בכלי שלא על דעת לקדשו – לא קדש הקומץ ולא נתקיימה עבודת הנתינה. [וכן נפקא מינה לענין פסולים שקמצו ונתנו הקומץ בכלי שלא ע"מ לקדשו, כאילו לא נתנוהו בכלי ולא נשלמה עבודתם, ועל כן יש לו תקנה (למ"ד) להחזירו ולקמץ שוב].

ויש דעות שכלי שרת מקדשים אף שלא לדעת (ע' זבחים פז). ואפשר שכן סובר רב עמרם. וכן אמר רב (להלן ז.). ואפשר שאין מחלוקת בין ריו"ח לרב, שיש לחלק בין דבר הראוי להתקדש ובין דבר שאינו ראוי להתקדש, שלכו"ע אינו מקדש. עתוס'; קרן אורה).

ב. קומץ שניתן ממילא בכלי, וכגון שנתנו על דופני הכלי והזיז הכלי ונתגלגל הקומץ לתוכו, וכן אם נתנו קוף וכד' – לדברי הכל אין הכלי מקדש ולא נתקיימה בכך עבודת הנתינה בכלי.

ג. פסולי עבודה שנתנו את הקומץ בכלי – קדש ליפסל. שקבעו הכלי בקדושה לענין פסול. לענין הקרבתו על המזבח והורדתו מעליו אם עלה, נחלקו הדעות. ע' זבחים פז.

ד. הוחזר הקומץ לאותו כלי שממנו נקמץ – מבואר מהסוגיא שדינו כניתן בכלי–שרת אחר. השיריים אינם מהווים חציצה בין הקומץ לכלי, כי מין במינו אינו חוצץ (תוס'. וע' זבחים קי מח' רב ושמאל).

ה. אם לא ניתן הקומץ לתוך אוירו של הכלי – לא נתקדש. ולכן אם ניתן על הגודש, ואח"כ הנידו את הכלי וירד לתוכו, הרי נפל מאליו ולא קידש, כנ"ל.

ו. אבימי ורב נחמנ נקטו שאין מקדשים הקומץ בכלי שעל גבי קרקע אלא צריך שכהן יגביהו בימינו. וכן נקט רבא במסקנתו.

רבי ירמיה אמר להוכיח מדברי האמוראים שלא העמידו באופן זה, שנוקטים שמקדשים קומץ בכלי שע"ג קרקע. והחולקים יסברו שאכן היה אפשר להעמיד גם באופן זה. עפ"י שפת אמת).

יב. א. כמה כהנים נצרכים לעבודת הקמיצה עם נתינת הקומץ בכלי? כמה כהנים נצרכים לסילוק וסידור לחם הפנים?

ב. מהו לקמץ מכלי שעל גבי קרקע?

ג. מהו לקמץ מהגודש שעל הכלי?

ד. קומץ שחילקהו ונתנוהו בשני כלים, מהו?

ה. האם ניתן לקדש מנחה בכלי קודש המונח על גבי קרקע?

קמט

א-ב. אבימי ורב נחמן נקטו שאין לקמוץ מכלי שעל גבי קרקע, אלא צריך שכהן יגביה הכלי בימינו כשאר עבודות. הלכך צריך שלשה כהנים למעשה הקומץ; שני כהנים להגבהת שני כלים בימינו, וכהן נוסף לקמוץ בימינו.

והוא הדין בשנים, באופן שהכהן המגביה את הכלי בשעת הקמיצה, מניחו וחוזר ומגביה את הכלי השני (תו"ח). ובטהרת הקדש צדד שצריך דוקא שלשה, כי כלי הקבלה צריך להיות מזומן מיד בעת הקמיצה ביד כהן.

ורב ששת ורבא הסיקו שאפשר לקמוץ מכלי שעל גבי קרקע. ולפי זה די בכהן אחד הקומץ מכלי זה ונותן בכלי אחר. ולכך בלחם הפנים די בארבעה כהנים נכנסים, לשני סדרי הלחם ולשני הבויכים. ועוד ארבעה כהנים שמקדימים לפנייהם, ליטול שני סדרים ושני בויכים שעל השולחן.

ג. מבואר בגמרא שאין לקמוץ מגודש הכלי אלא מתוכו (שכל דבר הטעון כלי אין חשוב 'כלי' אלא תוכו. רש"י). וממדה טפופה (= מלאה) שאינה גדושה – רשאי.

ד. קומץ שחילקוהו בשני כלים – רב נחמן אמר שלא נתקדש, כדין קבלת הדם. וכן חזר רבא ועמד בשיטתו. הרמב"ם כתב שמועיל לצרף שני החצאים לקדשו.

ה. אמר רבא: מקדשים מנחה בכלי שעל גבי קרקע, שכן מצינו בסידור בויכין שמסדרים אותם על השלחן כשהוא מונח על הקרקע.

בדיני טבילת האצבע בדם והואותיו – ע' בובחים מ צג.

דף ח

יג. א. מנחת חביתין, האם היא באה ומתקדשת בכלי כשהיא בשלמותה, או כשרה אף לחצאין כשם שקרבה לחצאין?

ב. הפריש חצי עשרון למנחה והניחו בכלי שרת, ודעתו להוסיף – האם נתקדש בכלי?

ג. האם מרכיבי המנחה השונים, יכולים להתקדש בכלי כל אחד בפני עצמו, או שמא אין כלי מקדש אלא כשהמנחה על כל מרכיביה נמצאת בתוכו?

א. הכהן מביא את מנחת החביתין מביתו (כלומר מקדישה קדושת דמים. עתוס' ג: חזו"א כא,ה) כשהיא שלמה – כמידת עשרון (מנחה תמיד. מחציתה...).

הביאה לחצאין ואחר כך צרף הכל בכלי שרת – כשר (זבח תודה). ומשמע בגמרא שדין זה מעכב, משום שנאמר בה 'חוקה'. הלכך אם אין לו עשרון, אינו מביא כלום (מנחת חינוך קלו מ'דרך מצוותיך').

לדברי רבי יוחנן (ורב), אף קידושה בכלי אינו נעשה לחצאין (כן דרש מקרא מהכתוב הנזכר). ולרבי אלעזר – קדושה לחצאין.

א. הלכה כר"ח שאינה מתקדשת לחצאין (רמב"ם מעשה הקרבנות יג,ב).

ב. כתבו התוס' (בד"ה ולרבי חנינא) שאף לרבי אלעזר מצוה לקדשה כשהיא שלמה. ומפשט דברי רש"י (בד"ה אלא להביא) משמע שאין צריך.

ב. מי שהיה צריך להביא עשרון למנחה והפריש חצי עשרון ונתנה בכלי שרת; רב אמר אינו קדוש וריו"ח אמר קדוש. ודוקא בשדעתו להוסיף, אבל אין דעתו, סובר רבי יוחנן שאין המנחה קדושה לחצאין (שכן דרש מהכתוב במנחת חביתין ושיטתו למילף מלתא ממלתא). וכן אמר רבי יוסי בברייתא.
א. אפשר שתנא קמא בברייתא חולק וסובר שאינו קדוש אף בדעתו להוסיף, ורב סובר כמותו. וגם ת"ק אינו חולק – הלא רב תנא ופליג (ע' שטמ"ק, ק"א, ז"ת).
ב. לדברי רבי אלעזר שמנחת חביתין קדשה לחצאין, הוא הדין שאר מנחות קדושות לחצאין, שהרי שיטתו ללמוד מנחה ממנחה (כ"מ בגמרא). ואולם נראה שדוקא חצי עשרון הואיל ומצאנו כן בחביתין, אבל פחות מזה – לא. אבל לרבי יוסי ורבי יוחנן אפילו פחות מחצי קדוש הואיל ודעתו להוסיף (עפ"י חו"א כא, ה).
ג. הלכה כרבי יוחנן.

ג. רב אמר: כל אחד ממרכיבי המנחה יכול להתקדש לבדו בכלי, שכן מצינו במנחות שפעמים בא כל אחד לבדו; סולת ולבונה ללא שמן – בלחם הפנים. סולת ושמן ללא לבונה – במנחת נסכים. סולת ללא שמן ולבונה – במנחת חוטא. שמן לבדו – לוג שמן של מצורע. לבונה לבדה – שכן מצינו לבונה הבאה בבזיכין לבדה.
לדברי רבי חנינא, כל המנחות הטעונות סולת ושמן ולבונה – אין כלי שרת מקדש חלקם אלא שלשתם כאחת.
מהרמב"ם משמע קצת שפוסק כרב, ועדיין צ"ע (קדן אורה ושפת אמת. ובלקוטי הלכות נקט שהלכה כרב).

יד. א. היכן נקמצות המנחות?

ב. מה דין מנחה שנקמצה בהיכל, ודין אכילת שיירי מנחות בהיכל?
א. המנחות נקמצות בכל מקום בעזרה ואינן טעונות 'צפון' ולא 'קרן המזבח' (וקמץ משם – ממקום שרגלי הזור עומדות, היינו עזרת ישראל).
א. הוא הדין למנחת חוטא (עפ"י רש"י ורמב"ם. ועתוס' זבחים סג; מנ"ח קכה, ג).
ב. קידוש הקומץ בכלי, לדעת הריב"א (מובא בשטמ"ק זבחים סג בהשמטות) צריך שיהא בצפון. יש מי שכתב שדבריו אינם אמורים אלא במנחת חוטא (עפ"י אבי עזרי מעה"ק יב, יב).
ב. אמר רבי אלעזר: מנחה שקמצה בהיכל – כשרה (שכן מצינו בהיכל סילוק בזיכי לחם הפנים שהוא כקמיצה במנחות הנקמצות).
וכן אפשר לאכול שיירי מנחות [ושאר קדשים] בהיכל בעת הדחק, כגון כשהאויבים לוחצים מבחוץ. הקיפו את ההיכל אפשר לאכול אף בקדש הקדשים (עפ"י רמב"ן במדבר יח).
שחיתת קדשים ואכילתם בהיכל – ע"ע זבחים סג.
דיני קידוש היבש בכלי לח ולהפך, נתבארו בזבחים פח.

דף ט

- טו. א. בלילת המנחה, האם טעונה 'כלי שרת', 'כהונה' ו'פנים'?
- ב. מנחה שחסרה קודם קמיצה, מה דינה?
- ג. שיריים שאבדו או חסרו (או שנטמאו מקצתם או כולם) בין קמיצה להקטרה – האם יקטיר את הקומץ? ומה דינם של השיריים הנותרים? כיצד הדין בזבחים באופנים הללו?
- ד. לחם הפנים שנפרס קודם פירוק המערכת או לאחריו – מה דינו?
- א. בלילת המנחה נעשית בכלי שרת, אך לאו דוקא על ידי כהן (והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ... – מקמיצה ואילך מצות כהונה). ולרבי שמעון (יח): יציקה ובלילה פסולות בזה.
- א. ברמב"ם משמע שצריך כלי אך לא כלי שרת בדוקא (ע' לחם משנה מעה"ק יג, ה). ויש לפרש כן בדעת רש"י בברכות לז: שלכך יוצא ידי חובת מצה במנחה. והקשה תר"י הלא אינה נאכלת בכל מושבות. וי"ל שסבר שא"צ כ"ש ואף לא בפתיחה, נמצא שיכול לפדותן ולאכול בכ"מ. מהגרז"ב גולדברג שליט"א. ועכ"פ לכתחילה נראה שצריך (וע' ק"א; יד דוד; שפ"א; חזו"א כה, ג; חו"ב. וע"ע מש"ח נשא ז, פו).
- ב. משמע ברמב"ם שאף כי יציקה ובלילה כשרות בזה, לכתחילה הכהן צריך לעשותן (ע' מג"ה קטז; שבט הלוי ח"ה קונטרס הקדשים מא, ובמפרשים להלן יח:).
- ג. תנופה והגשה צריכות כהן, שאין זר קרב אצל מזבח (תוס' ושר' נויש שלמדו זאת ממשמעות הכתובים. ערמב"ן ויקרא ב). וכבר העירו מדברי התוס' במגילה שהגשה אינה צריכה כהן. ונראה שאף לדבריהם לכתחילה ודאי צריך כהן. ובה תודה להלן יב. וע' גם תפא"י ומצפה איתן מגילה).
- ד. קידוש המנחה בכלי אינו צריך כהונה. ואולם סידור לחם הפנים על השלחן צריך כהן (תו"י יומא כט: ד"ה נעשה). וכן אמרו בתוספתא (פי"א) שנתנית הלבונה לבזיכים נעשית ע"י שני כהנים. אבל הרמב"ם לא הזכיר זאת.
- נבללה מחוץ לעזרה; לדברי רבי יוחנן פסולה (כיון שעשייתה בכלי שרת. ואע"פ שאינה צריכה כהונה. וכשיחיה שצריכה פנים וכשרה בזה. קרית ספר), ולדברי ריש לקיש כשרה (מדלא בעי כהונה). תניא כוותיה דרבי יוחנן. (וכן נקטרה סתמא דגמרא בפסחים לו:).
- א. לכאורה נראה שגם ריש לקיש מודה שלכתחילה יש לבלול בפנים (טהרת הקדש. ובלאו הכי כתבו התוס' שמכוער הדבר להוציאה).
- ב. משמע שלדברי הכל אין המנחה נפסלת ביציאתה מהעזרה אע"פ שכבר נתקדשה בכלי, אלא רק מקמיצה ואילך נפסלת ב'יוצא'. ומ"מ מכוער הדבר להוציאה.
- ושמא מנחות כהנים שאין בהן קמיצה, נפסלות ביוצא משיקדשו בכלי (תוס'). והביאו מרש"י במקום אחר שכל שנתקדש בכלי נפסל ב'יוצא'. וע"ע להלן עט. לחם משנה פי"ג סוף ה"ה).
- ג. בשפת אמת צידד ש'בלילה' שאמרו – לאו דוקא, שהרי בלילה אינה מעכבת אלא יציקת השמן, ואם נתן השמן בפנים והוציאה ובלל בחוץ – כשר. אבל התוס' (כאן ולהלן יח סע"ב) לא נקטו כן 'וצ"ע לדינא'.
- ובבזה תודה צידד להפך; שמא יציקה אינה חשובה מעשה לפסול.
- ובחזו"א (כה, ג יא. וע"ע כט, טו) כתב שיציקה כיון שהיא מעכבת – פסולה בחוץ אף לריש לקיש (וע"ע טהרת הקודש וקרבן אורה).
- ד. נראה שהבולל גם כן צריך להיות בפנים לרבי יוחנן (חזו"א כ ב, יד).
- ה. נראה מוכרח שלריש לקיש, פיטום הקטורת חוץ לעזרה – כשר, שהרי אין צריך כהונה. וכן דעת רבי יהושע בן לוי (בירושלמי שקלים ד, ג). אבל אנו קיימא לן (רמב"ם כלי המקדש ב, ו) לפסול (עפ"י משך חכמה פקודי לט, לג–לח).

ב. מנחה שחסרה קודם קמיצה; רבי יוחנן אמר: יביא מתוך ביתו וימלאנה, ותיכשר. ריש לקיש אמר: לא יביא, שקדושת כלי קבעתה כבר. והשיבו רבי יוחנן לריש לקיש ממשנת לוג שמן של מצורע שחסר עד שלא יצק וממלא. ועלו דברי ר"ל ב'תיובתא'.

ג. שיריים שאבדו או נטמאו כולם בין קמיצה להקטרה; כמדת ר' אליעזר שאמר 'דם, אע"פ שאין בשר' – מקטירים את הקומץ על המזבח. וכמדת ר' יהושע ('אם אין בשר אין דם') – אין מקטירים שיריים שיצאו כולם מן העזרה, בספר אור שמח (מעילה ג, ט) צדד על פי לשון הרמב"ם שדינם כשירים שחסרו מקצתם, ע"ש מלתא בטעמא.

חסרו מקצתם; לר' אליעזר, ודאי מקטירים הקומץ כנ"ל. ולרבי יהושע – נחלקו אמוראים; לדברי רבי יוחנן מקטיר קומץ עליהם, ומ"מ השיריים אסורים באכילה (והנותרת מן המנחה יאכלו – ולא הנותרת מן הנותרת (ועירי). ואפילו לר' אליעזר הדין כן, כמו שהוכיח בספר חדושים ובאורים). ולריש לקיש אין מקטיר הקומץ (ואעפ"י שבזבח שנשאר כזית מהבשר או מהחלב – זורק הדם, במנחה לא הכשיר הכתוב עד שנמצאת כולה – והרים חבהן מן המנחה).

א. לפי לשון אחת ברש"י, לדברי רבי ינאי השירים נאכלים.

ב. כל זה באבוד ושרוף וכד' [ונראה שה"ה לשירים שנתחמצו מקצתם, שהרי זה פסול הגוף. או"ש מעילה ג, ט], אבל שירים שננטמו מקצתם – להלכה החלק הטהור נאכל (ובזה תודה כו עפ"י גמ' טו. אלא שהקשה על פסקי הרמב"ם. וכן נסתפק בזה בשפ"א שם. וע' בארוכה באחיעזר ח"ב מא, מב (ובח"ד סוס"י צב).

ג. הלכה כרבי יהושע וכרבי יוחנן שכשרה ומקטיר הקומץ והשירים אסורים באכילה. וכתבו התוס' (כג: ד"ה ולא) שאף ריש לקיש חזר בו והודה לריו"ח, וכן קיימא לן. אין חילוק בדין חסרון בין מנחת ציבור ומנחת יחיד.

ד. לחם הפנים שנפרס קודם פירוק המערכת; דינו כמנחה שחסרה קודם קמיצה, ולא יקטירנו. נפרס לאחר פירוק, או אפילו קודם הפירוק אבל כבר הגיע זמנו ליפרק (בשעה שביעית של יום השבת, לאחר שקרבו המוספים. ערש"י כאן ולהלן יא:) – דינו כשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה, וכנ"ל. א. בספר שפת אמת נסתפק בדין לחם הפנים שנפרסו כל החלות, האם דומה לנחסר או לאבד. ב. יש אומרים שזמן הבזיכים נחשב משחרית של יום השבת (עתו"י יומא כב. ד"ה הרי. וע"ע מגן אברהם ומחצה"ש רפא סק"ב; מנחת חינוך צו, טז–יז). ע"ע להלן יב.

דף י

טז. א. האם הפעולות דלהלן צריכות להעשות בימין דוקא: קמיצה; קידוש הקומץ בכלי; הקטרת הקומץ; קבלת דם הזבח; זריקתו; הולכת האברים להקטרה.

ב. מהם הכללים והמקורות לדין 'ימין' בעבודת הקדשים?

א. קמיצה נעשית בימין, ולעכב. ואין חילוק בין מנחת חוטא לשאר מנחות, ובין לחכמים בין לרבי שמעון. קידוש הקומץ בכלי – לדברי חכמים, בימין דוקא. לרבי שמעון אין צריך קידוש בכלי, ואף לפי מי שסובר שלר"ש צריך קידוש כלי – כשר בשמאל. [ויש דעות נוספות. ע"ע להלן כו]. מלבד נתינת הקומץ בכלי, גם החזקת הכלי כשמקדשים בו את הקומץ צריכה להיות בימין, הלכך צריך כהן נוסף להחזיקו כנ"ל ז.

הקטרת הקומץ – בימין ולא בשמאל (כזריקת הדם). לרבי שמעון, אם מקטיר ביד – מקטיר בימין כחטאת. ואם בכלי – אפשר בשמאל. [ויש דעות נוספות, כדלהלן כו].
קבלת הדם – בימין. קבל בשמאל – פסול, ור"ש מכשיר (בין בחטאת בין בשאר קרבנות. עתוס').
זריקה / הזאה – בימין. זרק בשמאל – פסול. לר"ש, בחטאת אינו כשר אלא בימין, ובשאר זבחים כשר בשמאל.

במקומות אחרים מצינו דעות הסוברות שגם בשאר זבחים פסול לר"ש, שלמדים מחטאת (ועתוס' כאן ובזבחים כד-כה באורך).

הולכת אברים לכבש – כשרה בשמאל, ואף לכתחילה עושים כן.
מליקה, בימין כשרה ובשמאל פסולה (משנה זבחים סח:). לגרסת רבנו תם, רבי שמעון חולק וסובר שכשרה בשמאל.
הולכת הדם כשרה אף בשמאל. ואפשר שלכתחילה יש להוליך בימין (עתוס' זבחים כה).

ב. לדברי חכמים, כל עבודה שמעכבת כפרה ונאמר בה 'אצבע' או 'יד' / כף 'יד' או 'כהונה' – אינה כשרה אלא בימין, גזרה-שוה ממצורע. לדברי רבי שמעון, דוקא דבר שנאמר בו 'אצבע' או 'יד' / כף' אבל 'כהונה' בלבד – לא.
הלכך קמיצה וזריקת דם-החטאת נאמר בהן – יד / אצבע וכהונה, ולכן אינן כשרות אלא בימין. בקבלה לא נאמר אלא כהונה, וכן בזריקת דם שאר זבחים – ובאלו נחלקו חכמים ור"ש. (וכן במליקת העוף לר"ת).
קידוש הקומץ, לדעת חכמים דינו בימין משום יתור 'יד' בקמיצה (מג"ש דרבא). ולרבי שמעון אינו מיותר. הולכת אברים לכבש, הואיל ואינה מעכבת כפרה, אעפ"י שנאמרה בה כהונה אינה צריכה ימין.

יז. היכן מקום מתן השמן בבהונות המצורע? האם כשר ליתנו על הדם, ומה הדין אם נתקנה הדם?

מתן השמן על בהן יד ורגל הימניים ככתוב. כשר בצדי הבהן אבל פסול בצדי צדדים, כלומר תחת הבהן.
א. משמע בתוס' שגם מתן על התנוך כשר בצדדים. ואין משמע כן ברמב"ם (זבח תודה).
ב. יש מי שכתב שלמסקנא אין ריבוי על צדדים. ע' טהרת הקדש. ואין כן דעת הרמב"ם וש"פ.
וכשר ליתנו על הדם ממש. וגם אם נתקנה הדם, נותנו על מקומו.
אם נותן בצדי הדם, ברמב"ם משמע שכשר, ואין משמע כן מרש"י (זבח תודה. וע' שפ"א).

דף יא

יח. א. כיצד קומצים?

- ב. אלו הם אופני קמיצה המסופקים בכשרותם?
- ג. אלו הם אופני חפינת קטורת המסופקים?
- ד. אלו הם האופנים המסופקים של קידוש הקומץ בכלי?

א. מעשה הקמיצה; מכניס אצבעותיו בצדיהן במנחה (בתוך הכלי דוקא ולא בגודש שמעליו. כדלעיל ז), וקומץ כדרך שרגילים אנשים לקמוץ באצבעותיהם, וחופה שלש אצבעותיו (אצבע אמה וקמיצה) עד שמגיע לפס ידו, ומוחק באגודל ובזרת את העודף שבצדדים.
ברמב"ם משמע שלפי המסקנא קומץ כדקמצי אינשי ולא בשלש אצבעות. ואין כן דעת שאר פוסקים.

ב. קמץ בראשי אצבעותיו, שהכניס אצבעותיו בראשיתו כשפס ידו כלפי הסולת מלמעלה (או גם כשפס ידו נצבת במאונך וראשי אצבעותיו נכנסות לסולת); נתן גב ידו על הקמח והוליד את ידו עד שנכנס הקמח מן הצדדים לתוך ידו. לשון אחרת: שקמץ בצדי הכלי ולא באמצעו (רש"י); גב ידו נתונה כלפי הקמח, והכניס אצבעותיו וקמץ מלמטה למעלה (או להפך; שהכניס ידו בקמח דרך פס היד עד שמגיע לראשי אצבעותיו, וקמץ. עתוס') – כל אלו עלו ב'תיקו'.

ופסק הרמב"ם [כדרך שפוסק בשאר ספקות] שאם קמץ והקטיר – הורצה.

דינים נוספים במעשה הקמיצה – ע' ביומא מז.

ג. חפן בראשי אצבעותיו – ולא בצדי בסיס ידו כדרך רגילות החפינה – או חפן מן הצדדים, שהכניס הקטורת בחפניו בין האגודל לאצבע. לשון אחר: מצדי הכלי ולא מאמצעו; חפן בכל יד לעצמה והקריב שתי הידים זו אצל זו – תיקו.

ד. דיבק הקומץ לדפנותיו, או שהפך את הכלי ודיבק את הקומץ מאחוריו (שהיה לו בית קיבול בצדו השני, והניחו שם. רש"י) – תיקו.

מהרמב"ם נראה שפרש הבעיות לענין הקמיצה ולא לענין קידוש הקומץ בכלי.

יט. א. באלו אופנים פסול הקומץ משום 'חסר' או 'יתר', ומתי מתוסף לו פסול 'חציצה'?

ב. מתי נפסלת המנחה משום ריבוי או חיסור שמן?

ג. מתי נפסלת המנחה משום ריבוי או חיסור לבונה? מה הדין בלבונה הבאה בפני עצמה?

א. קמצו מבורך (שמבצבץ החוצה. או שלא הגיע אצבעותיו בפס ידו אלא הרחיקו) – פסול משום יתר. קמצו בראשי אצבעותיו, או שהיה בתוכו צרור או גרגר מלח או לבונה – פסול משום חסר. ובאלו, אם היה הצרור בתוכו – פסול אף משום חציצה בין ידו לקמח או בין קמח לקמח (רש"י). ורק אם היה הצרור בצד כלפי חוץ – אין כאן חציצה.

יש מי שכתב לחדש שדוקא צרור חוצץ, אבל לא מלח ולבונה שהם בני הקרבה (עפ"י צפנת פענח איסור"ב ה, יד. וגם רש"י לא הזכיר אלא צרור בלבד). ויש חולקים (ע' אבנ"ז יו"ד רס שצד).

ב. כל שהוסיף לה שמן על מדתה, משל חולין או משל חברתה, או שהפריש לשמה שמן כפול – פסול. חסר מלוג השמן – פסול.

א. הפריש לה שמן מרובה אבל לא כפול – נראה שהדבר שנוי במחלוקת ראשונים (זבח תודה).

ב. אין לפסול משום 'חסר' בגלל שאריות השמן שבכלי, שהרי לעולם נשאר מעט ולא ניתנה תורה למלאכי השרת (עפ"י תוס' כג. ד"ה הוא).

ג. לבונה הבאה עם המנחה – שני שיעורים יש לה, בתחילה ובסוף; –

בתחילה, בעת שקומץ (רש"י), צריך שיהא בא מלא קומץ לבונה (ומסיטה לצדדין כשקומץ). חסר משיעור זה – פסול (לכל דעות התנאים. ר' יצחק בר יוסף בשם ר' יוחנן).

מלשון הרמב"ם משמע קצת שמפרש 'בתחילה' – בשעת הבאת המנחה. וצ"ע. ע' זבח תודה.

בסוף, בשעה שמקטיר הלבונה – שלש מחלוקות בדבר; לדברי רבי מאיר שיעורה מלא קומץ (ואת כל

הלבנה אשר על המנחה – עד שתהא קיימת הלבונה שנקבעה עם המנחה בתחילה). לרבי יהודה – שיעורה לא פחות משני קורטים (כל – כלשהו. ואת – לרבות קורט אחר). לר' שמעון – קורט אחד (לא דרש לרבות מ'ואת').

פסק הרמב"ם כרבי יהודה. ורש"י כתב שסתם מתניתין כר"מ (וע' רש"י ש זבח תודה). לבונה הבאה בפני עצמה, ובכלל זה בזיכוי לבונה של לחם הפנים; אמר רבי יוחנן: לדברי הכל פחות מקומץ – פסולה. ורבי אמי ורבי יצחק נפתא נחלקו בדבר; אחד מהם סובר כריו"ח ואחד סובר כמחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה, כך מחלוקת בבאה בפני עצמה.

ריבה לבונתה: לפירוש אחד ברש"י (וכ"פ הרמב"ם): הוסיף מעט – כשר. הוסיף כשיעור קומץ, שהפריש לה שני קמצים – פסול. לפירוש השני ברש"י (וכ"פ בתוס') – להפך. ריבה בלבונה בחולין או בשל חברתה – לתוס' פסולה ולרמב"ם כשרה (ע' חזו"א כא, י). הפריש שני קמצים ואבדו; שעת הקמיצה היא הקובעת לפסול משום חסר או משום יתר. ובלחם הפנים – שעת הסילוק.

דפים יא – יב

כ. א. מהו השיעור המנימלי שאם חשב עליו מחשבת-פסול נפסלה המנחה – בקומץ, בשירים ובלבונה?
ב. חישוב על חצי זית מחשבת חוץ לזמנו ועל חצי זית חוץ למקומו; חישוב לאכול חצי זית חוץ לזמנו בדבר שדרכו לאכול ועוד חצי זית מדבר שאין דרכו לאכול; חצי זית לאכול וחצי זית להקטיר חוץ לזמנו – מה הדין?

ג. חישוב לאכול או להקטיר כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או שלא לשמו, מה הדין?

א. השיעור המנימלי שחלה בו מחשבת-פסול הוא כזית, הן בקומץ הן בשירים (ואפילו למ"ד יש הקטרה בפחות מכזית. עתוס' נח רע"ב). ובלבונה – כפי שיעור הכשרה; קומץ, קורט או שני קורטין, כדלעיל. בדעת רבי אלעזר אמרו שלא חל פסול אלא אם חושב להקטיר הקומץ כולו. [וכן בשאר דברים – כשחושב להקטיר את כל הדבר שדינו להיקטר] ועד שיחשוב על כל המתיר – הקומץ עם הלבונה.

ב. חישוב על חצי זית חוץ לזמנו וח"ז חוץ למקומו [או מחשבת פסול אחרת, כגון של"ש במנחת חוטא וקנאות] – פסול ואין בו כרת.

דבר שאין דרכו לאכול, כגון קומץ שדינו להיקטר, אינו מצטרף להשלים לכזית במחשבת אכילה, מלבד לר"א שאמר מחשבים מאכילת אדם לאכילת מזבח ולהפך. אכילה והקטרה אינם מצטרפים.

ג. כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו [או שלא לשמה – במנחת חוטא או קנאות] – פסול ואין בו כרת. לדברי רבי יהודה, אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת האחרת – פיגול וחייבים עליו כרת. וחכמים חולקים. עוד בדיני עירוב מחשבות – ע' בזה"ש כט-ל לא.

דף יב

כא. א. שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה – האם הקטרת הקומץ מועילה להוציאם מידי חיוב מעילה? והאם חלה מחשבת פיגול בהקטרה זו, לחייב את האוכל בכרת?

ב. יצאו או נטמאו השירים – האם מועילה ההקטרה להוציאם מידי מעילה, והאם חלה מחשבת פיגול? ג. נפרסה או יצאה או נטמאה חלה אחת מלחם הפנים – האם נפסלו שאר החלות?

א. שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה; לדעת האומר אין מקטיר קומץ עליהם – אין הקטרתו כלום, ולא יצאו מידי מעילה ולא חלה מחשבת פיגול (כן נראה מפשטות הגמרא, הגם שיש מקום לדחוק באופן אחר – ע' אחיעזר ח"ב מא, יב). ולדעת מי שאומר מקטיר קומץ עליהם; אמר רב הונא: לא יצאו מידי מעילה ולא חל פיגול, היות ונפסלו השירים מאכילה פסול-הגוף. ורבא (בהגהות מצפה איתן הגיה רב) אמר בתחילה: יצאו מידי מעילה וחל פיגול. ואחר כך רבא חזר בו מכח הברייתא, ואולם אביי דחה הראיה מהברייתא, ולדבריו יתכן שלרבי עקיבא שאמר זריקה מועלת ליוצא, כמו כן מועילה לשירים שחסרו.

א. נראה מדברי הרמב"ם (פסח"מ טז, יא; מעילה ב, ז) שלחלכה הרי זו בעיא דלא אפשר, וספק פיגול הוא וספק מעילה.

ב. מבואר בגמרא שאין חילוק בין אם נחסרו לאחר מתן הקומץ בכלי או בין קמיצה למתן כלי (אחיעזר ח"ב מא, יב, ודלא כמוש"כ בטהרת הקדש לעיל ט).

ב. יצאו מהשירים חוץ לעזרה; מחלוקת רבי עקיבא ורבי אליעזר האם זריקה מועלת ליוצא, להוציא מידי מעילה. והוא הדין לענין חלות פיגול.

נחלקו חכמים (במעילה ו) האם כן הדין אף בשיצאו כולם או רק במקצתם, אבל יצאו כולם אין זריקה מועלת אף לרע"ק. (התוס' בתירוצ' אחד צדדו שלדברי רבי יהושע אפילו יצאו כולם וזריקה מועלת, ועדיפא מרע"ק).

ובספר אור שמח (מעילה ג, ט) חידש שדין שיירי מנחות שונה מבשר הזבח, אפילו יצאו כולם – מועילה להם הקטרת הקומץ כדין יצאו מקצתם.

נטמאו מהשירים והקטיר הקומץ; הואיל והציץ מרצה על הטומאה, הרי זו הקטרה מועילה להוציאם מידי מעילה.

ואפשר שלר"א הסובר אין זריקה מועלת ליוצא, הוא הדין אינה מועלת לנטמא (עפ"י לקוטי הלכות).

ג. נפרסה חלה אחת או מקצת מן החלות, לאחר פירוק המערכת [או משהגיע זמן פירוקה, כדלעיל] וקודם הקטרת הבזיכין [שאילו מקודם לטילוק הרי זו כמנחה שחסרה קודם קמיצה, שאין מקטיר הקומץ. ע' לעיל ט] – כל שאר החלות פסולות (קדש קדשים הוא), אבל מקטיר את הבזיכין. כן שנינו בברייתא.

לפי מה שהסיק אביי, דין זה אמור רק לרבי אליעזר (וכן מבואר מהברייתא להלן מו. כפרש"י בד"ה נפרס), אבל לרע"ק שאר החלות כשרות (כן מבואר בתוס').

לרבי עקיבא, החלות מותרות באכילה, שלא כשאר המנחות שאם נחסר מהשירים – הכל אסור באכילה, כי כאן הם כגופים נפרדים (עתוס'; חשק שלמה). ואפשר לפרש שאסורות באכילה (ע' אחיעזר ח"ב מא, ד – לפי התירוצ' הראשון בתד"ה הוא).

יצאה – לדברי רבי עקיבא השאר כשרות ולרבי אליעזר פסולות.
נטמאה – משמע שהשאר כשרות, שהציץ מרצה על הטומאה.

ואפשר שלר"א אליבא דרבא פסולות (לקוטי הלכות בד' הרמב"ם). והראב"ד פסק בין שנפרסה בין שיצאה בין שנטמאה – כולן פסולות (ע"ע שו"ת אחיעזר ח"ב מא).

פרק שני; דף יג

כב. מה הדין במקרים דלהלן:

- א. הקומץ את המנחה להקטיר קומצה למחר.
 - ב. הקומץ את המנחה להקטיר לבונתה למחר.
 - ג. סילק מן השלחן בוך של לבונה על דעת להקטיר הבוך השני למחר.
 - ד. שחט כבש אחד משני כבשי עצרת, על מנת לאכול את חברו למחר.
 - א. הקומץ ע"מ להקטיר הקומץ למחר – פיגל.
- מבואר בגמרא שאפילו רבי יוסי מודה בזה מפני שמפגלין בחצי מתיר. כלומר אע"פ שהקטרת הקומץ שעליה חשב, אינה מתירה לבדה אלא בצירוף הקטרת הלבונה – פיגל, כיון שחשב בקמיצה שהיא עבודה שלמה (עפ"י רש"י להלן יד ותוס' כאן).
- ולדעת הרמב"ם נחלקו בזה תנאים, האם מפגלים בחצי מתיר (ע"ע תוי"ט; זבח תודה; חזו"א כב, יב יג וקמא כח, ט. וכן אמרו בגמרא (יב:)) שלרבי אלעזר אינו פיגול עד שיחשוב להקטיר קומצה ולבונתה למחר).

- ב. הקומץ את המנחה להקטיר לבונתה למחר; לדברי רבי יוסי – פסול (מדרבנן. עפ"י גמרא יד; מפרשים) ואין בו כרת, שאין מפגלין ממתיר למתיר אחר. וחכמים אומרים: פיגול ובכרת, כיון שהלבונה והקומץ נקבעים בכלי אחד, הרי הם כדבר אחד.
- פסק הרמב"ם כחכמים. וע"ע להלן יז.

- ג. אמרו בגמרא שלרבי יוסי אין מתיר מפגל את המתיר בשני בזיכי לבונה, הלכך פסול ואין בו כרת. ולחכמים – פיגול ובכרת (כיון שמונחים שניהם על השלחן ועל ידו נתקדשו שניהם – ככלי אחד הם. שפת אמת וזבח תודה).
- ופרשו ראשונים שמדובר כשחשב בשעת סילוק בוך אחד להקטיר למחר את הבוך השני. ודוקא כשחשב גם בשעת סילוק הבוך השני, אבל אם לא חשב אלא בראשון – באנו למחלוקת ר"מ וחכמים האם מפגלין בעבודת חצי מתיר.
- ורש"י פרש שמדובר שחשב בשעת הקטרת הבוך ולא בשעת סילוקו. ותמהו המפרשים הלא קיימא לן אין הקטרה מפגלת הקטרה (עפ"י שטמ"ק וזבח תודה. והרמב"ם השמיט דין סילוק. ונראה שמפרש כפרש"י והולך לשיטתו שהקטרה אינה מפגלת הקטרה. זבח תודה).

- ד. שחט אחד מכבשי עצרת לאכול את השני למחר – שניהם כשרים, שאין מפגלים ממתיר זה למתיר אחר.

כג. א. אלו הן עבודות המנחה השוות ונלמדות מעבודות הזבח?

- ב. ליקוט לבונה לצורך הקטרתה – האם נחשב 'עבודה' לפסול זר?
- ג. האם אפשר להקטיר הלבונה לפני הקומץ?

א. הקמיצה מקבילה לשחיטה (שמפריש ונוטל חלק גבוה מחלק כהנים. רש"י).
נתינת הקומץ לכלי מקבילה לקבלת הדם, שבשניהם מקדש חלק גבוה שהופרש, בכלי שרת [הגם שכאן הנתינה בכלי באה מכחו וכאן ממילא].
הולכת הקומץ להקטרה כהולכת הדם לזריקה.
הקטרת הקומץ כנגד זריקת הדם.
ארבע עבודות הללו שבמנחה נלמדות מארבע עבודות הזבח, לפסול זר וכו' – שהמנחות הוקשו לזבחים ליטען ארבע עבודות (עפ"י רש"י כאן וזבחים יא. ד"ה שלא).

ב. רבי ינאי אמר: זר שליקט לבונה – פסל. ופרש רבי ירמיה שמשום הולכה נגעו בה. והסבירו דעתו שהולכה שלא ברגל שמה הולכה, והרי ליקוטו מקריב את הלבונה למזבח, אעפ"י שלא נד ממקומו.

א. מדובר בליקוט שלאחר הקמיצה [וההקטרה]. ערש"י. וע' תוספתא ה; משל"מ מועה"ק יג, יב; רש"ש; יד דוד כאן ולהלן יד. שפת אמת]. ובמרכבת המשנה (פסוה"מ טז, ז) פרש על ליקוט שלפני הקמיצה. [וכן י"א בדעת הרמב"ם שכל הליקוט היה נעשה לפני קמיצה. ע' ברכה"ז להלן טז.]. ובחזו"א (קמא כח, יא) חלק.

ב. בזבחים (יד-טו) אמר רבי יוחנן הולכה שלא ברגל לא שמה הולכה. ואולם אם היתה שם הולכה ממש, אף ההושטה אל המוליך יתכן שנחשבת 'הולכה'. ע"ש.
יש אומרים [בדעת הרמב"ם] שגם אם נוקטים בעלמא הולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, כאן פסול משום שהליקוט עבודה חשובה הוא הגם שאינו בגדר 'הולכה' (עפ"י משנה למלך פסוה"מ יא, א. וכתב של"ג בגמרא 'הולכה' שלא ברגל'. ובזבח תודה כתב כסברא זו בדעת רב מרי. ובקר"א כתב שלהרמב"ם הליקוט דומה לקמיצה, שמברר חלק גבוה מהשירים).
ובהולכת הקומץ להקטרה נסתפק במשנה למלך (פסוה"מ יא, א ד"ה ודע) האם כשרה שלא ברגל. והעיר מדברי רש"י (להלן טז) שנראה שכשר בהושטה מזה לזה.

ג. מבואר בגמרא (כאן ולהלן טז. יז.) שהקטרת הקומץ אינה מעכבת את הלבונה, ויכול להקטירה קודם להקטרת הקומץ.

אבל נראה שקודם הקמיצה ודאי אין להקטירה (תוס' יד. וזבחים מג. ד"ה והלבונה).

דפים יג – יד

כד. מה הדין באופנים דלהלן:

- א. שחט שני כבשים (של עצרת) לאכול אחת מן החלות למחר; הקטיר שני בויכי לבונה לאכול אחד מן הסדרים למחר.
- ב. שחט שני כבשים לאכול למחר כזית המצורף משתי החלות.
- ג. חשב בשחיטת הכבש האחד לאכול מן החלות למחר; הקטיר אחד מהבויכים לאכול מהסדרים למחר.
- ד. חשב בשחיטת כבש אחד לאכול כחצי זית מחלה אחת, וכן חשב בכבש השני אודות החלה השניה.
- ה. חשב בשחיטת הזבח לאכול ירך ימין חוץ לזמנו.
- ו. חשב בלחמי תודה או במנחת מאפה תנור, לאכול מין אחד שבהם חוץ לזמנו.
- ז. חשב בשעת שחיטה לאכול חצי זית, ובשעת זריקה חשב לאכול חצי זית. וכן בקבלה ובהולכה.

- א. שחט שני כבשי עצרת לאכול אחת מן החלות או כזית ממנה למחר; לדברי רבי יוסי לא נתפגלה אלא אותה חלה, וכן בלחם הפנים – אותו הסדר שחשב בלבד. והשאר פסול ואין בו כרת. וחכמים אומרים: הכל פיגול והאוכלו בכרת.
א. הלכה כחכמים.
ב. בלחם הפנים, אם חשב רק על חלה אחת, כל אותו הסדר נתפגל [ולחכמים שני הסדרים] (תוס').
- ב. שחט שני כבשים לאכול כזית בצירוף משתי החלות; לדברי חכמים חל פיגול על הלחם והאוכלו בכרת. והסיקו (רבי יוחנן) שכן הדין אף לרבי יוסי (לכך עשאן הכתוב לשתי החלות כגוף אחד, סלת תהיינה, שאם עירבן במחשבתו – מתערבים).
א. הזבח פסול (ע' חדושים ובאורים ג, א).
ב. הוא הדין אם אמר בכל אחד מן הכבשים 'חצי זית מזו וחצי מזו' ולא דוקא כשהכליל 'כזית משניהם' (עפ"י קרן אורה).
- ג. חשב מחשבת פיגול אודות הלחם בשחיטת כבש אחד בלבד או בהקטרת בוך אחד; לדברי רבי מאיר – פיגול, שמפגלין בעבודת חצי מתיר. ולדברי חכמים אינו פיגול (משנה טז.), ופסול משום גזירה אטו כבש חברו.
א. יש אומרים שלדעת הרמב"ם פסול מדאוריתא. וע"ע מסוגיין.
ב. גם לחכמים אפשר שעבר בלאו משום כל דבר רע – דיבור רע (שפת אמת).
- ד. חשב בכל כבש לאכול חצי זית מחלה אחרת; רבי מכשיר [ואפילו גזרה מדרבנן אין כאן, מפני שזה 'חצי מתיר וחצי אכילה', ואין כיוצא בו בעלמא, הלכך אין לגזור]. חכמים חולקים על רבי.
הלכה כחכמים שמצטרפים החצאים לפגול. כן פסק הרמב"ם (וכפי שבאר בזבח תודה. וכ"כ הרי"ד שלחכמים הוי פיגול. וע"ע חו"ב ג, ט). ובשפת אמת צידד לפרש דברי הרמב"ם שרק השני נתפגל, כיון שעתה נשלם כזית, אבל הראשון כשר.
- ה. פיגל בירך ימין; רב הונא אמר שלרבי יוסי לא נתפגלה אלא הירך שחשב עליה. והקשו על דבריו והסיק רבי יוחנן שהכל פיגול, כשם שהמפגל בדם פיגל בקרבן כולו וכיו"ב.
- ו. רבי יוחנן נסתפק האם יש לדמות שני מינים שבלחמי תודה ובמאפה תנור (וה"ה לרקיני נזיר. תוס') לשתי הלחם וללחם הפנים שאם חישב על האחד לא פיגל את חברו לרבי יוסי, אם לאו. ותנא רב תחליפא לדמותן (ודינם כדלעיל בסעיף א).
משמע שאותו מין נתפגל כולו לדברי הכל, גם אם חשב על חלה אחת (תוס').
- ז. שנו חכמים בברייתא שמחשבת חצי זית בשחיטה מצטרפת עם מחשבת חצי זית שבזריקה. ונחלקו הלשונות אם הוא הדין [וכל שכן] בקבלה ובהולכה [שהן סמוכות זו לזו], או שמא דוקא בשחיטה וזריקה ששתיהן בגדר 'מתיר', השחיטה מתירה את הדם – מקדשתו, והזריקה מתרת את הבשר.
והביאו מדברי לוי ששנה ארבע עבודות אין מצטרפות לפיגול (אבל לפסול אפשר שמצטרפות. וע' צאן קדשים). ורצה רבא לתלות שאלה זו במחלוקת רבי וחכמים, ואביי דחה.

- א. להלכה, כל ארבע העבודות מצטרפים לפיגול. ויש להסתפק בשני בני אדם כשהשני לא ידע ממחשבת הראשון, האם מחשבותיהם מצטרפות (ח"ב ג, ר).
ב. כל מקום שמצטרפות המחשבות לכזית לפגל, כמו כן מצטרפות לפסול הקרבן במחשבת חוץ למקומו (תורת הקדשים).

דף יד

- כה. א. האם יש חילוק בין מחשבת פיגול שחשב בחצי מתיר למחשבת פיגול שחשב אודות חצי מתיר?
ב. חטאת פנימית שחשב בשעת עבודתה לשפוך שיריה למחר – האם פיגול?
א. המחשב בשעת עבודת חצי מתיר, כגון שחשב בהקטרת הקומץ ולא בהקטרת הלבונה, או חשב בשחיטת הכבש האחד על החלות; לדברי רבי מאיר – פיגול, ולחכמים (ובכללם רבי יוסי ורבי) – אינו פיגול.
אבל חשב בשעת מתיר שלם על חצי מתיר, כגון שחשב על הקטרת הקומץ למחר ולא על הלבונה – אפילו לחכמים חל הפיגול (עפ"י רש"י). [ולדברי אלעזר (יב): אינו פיגול עד שיחשב על הקטרת הקומץ והלבונה].
חשב בשעת הקמיצה, לפרש"י ותוס' הריזה מחשבה בשעת מתיר שלם. ואילו מדברי הרמב"ם משמע שגם זה נחשב חצי מתיר.

- ב. חטאת פנימית שחשב בשעת עבודתה לשפוך שיריה למחר; אם חשב זאת בשעת עבודת חוץ – פיגול, והאוכל מן הבשר – בכרת [אבל הדם עצמו אין עליו איסור פיגול, מפני שהוא 'מתיר']. ואם חשב בשעת עבודת פנים – אינו פיגול. [ולדברי רבי שמעון (בזבחים מג) אין פיגול בחטאות הפנימיות כלל. ואין הלכה כן].

אעפ"י שבשעת עבודת פנים אינו פיגול, אבל פסול מדאורייתא (עפ"י תוס' כאן ובזבחים מד: וע' חו"ב ג, ח).
דין פיגול בבשר חטאות פנימיות – ע' בזבחים לה.

דפים יד – טו

- כו. א. חלה אחת משתי הלחם שנטמא, וכן סדר אחד מלחם הפנים שנטמא – מה דין שאר הלחם?
ב. מה דינם של בויכי לחם הפנים שנטמא אחד מהם?
ג. מה ענינו של הכלל 'אין קרבן ציבור חלוק', ומה נכלל בו?
א. נטמאת אחת מהחלות או אחד מן הסדרים; רבי יהודה אומר: שניהם יצאו לבית השריפה (ויזרוק מקודם את דם הכבשים, או יקטיר הבזיכים. מפרשים) – שאין קרבן ציבור חלוק. ופרש רבי אלעזר, דוקא אם חלה הטומאה לפני זריקת דם הכבשים (בשתי הלחם. ובלחם הפנים – לפני הקטרת הבזיכים), אבל נטמא אחר זריקה – הטמא בטומאתו ואסור לאכלו, והטהור יאכל.
יש סוברים שלפי המסקנא ליתא לדברי רבי אלעזר, ולרבי יהודה שניהם יצאו לבית השריפה גם בנטמא אחר זריקה, שלעולם אין קרבן ציבור חלוק (עפ"י רבנו גרשום. וע' גם תשב"ץ ח"ג לו ד"ה עוד כתבת אע"פ).
חכמים אומרים: אף קודם זריקה, הטמא בטומאתו והטהור יאכל.

א. לדברי רב פפא, שאלה זו תלויה בנידון ריצוי ציץ על אכילות; שאם מרצה – הועילה הזריקה על כל החלות, הלכך הטהור ייאל. ואם אינו מרצה – הרי הטמאה נידונית כאבודה ושרופה וא"כ לא הועילה הזריקה לחלות, הלכך יצאו שתיהן לבית השריפה. [ואף על פי שנדחה טעמו של רב פפא, זהו רק אליבא דרבי יהודה, אבל בטעם חכמים צריכים אנו לטעמו של רב פפא שהציץ מרצה על אכילות ולכן לא הוי כאבוד ושרוף שכולם נפסלו. אכן האול ביאת מקדש ד,ו אות ד].

וכתבו התוס' שאפילו אם טמאה הותרה בציבור ואין צריך לריצוי ציץ, הדין כן. (וע' תשב"ץ ח"ג לו ד"ה עוד כתבת אע"פ; שער המלך ביא"מ ד,ז).

וע"ע פסחים עז-עח.

ב. הלכה כחכמים (רמב"ם תמידין ומוספין ה,טז).

ב. בוך מבזיכי לבונה שנטמא; רבי יהודה אומר: שניהם יעשו בטומאה (יגיעם זה בזה אם ירצה. רש"י. וכן מותר לכהן טמא להקריבם, לדעת הסוברים שטומאת הלבונה מהתורה. עפ"י חזו"א זבחים ט,ה). וחכמים אומרים: הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו.

ה"ה לשאר עולים על המזבח בקרבן ציבור, כגון קומץ ולבונה של מנחת העומר שנטמא אחד מהם; לרבי יהודה ייקרבו שניהם בטומאה ולחכמים הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו (עפ"י חסדי דוד תוספתא פ"ג).

ג. אמר רבי יוחנן: למוד ערוך הוא בפי רבי יהודה (מרבתי): 'אין קרבן ציבור חלוק'. נכלל בזה שאם נטמא חלק האחד מן הקרבן, כאילו נטמא כולו. בדברים הנאכלים כגון שנטמא חלה אחת משתי הלחם – יצאו שתי החלות לבית השרפה. ובדברים העולים על המזבח, כגון בוך שנטמא – יעשו בטומאה (שטומאה הותרה בציבור. ועוד, הציץ מרצה על העולין. עתוס').

וכן לענין טומאת הגוף; אם נטמא שבט אחד [לר' יהודה הסובר כל שבט נחשב 'קהל'] – יעשו הכל קרבן פסח בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק.

כאמור, חכמים חולקים על רבי יהודה וסוברים הטהור ייאל. ובעולים – ייקרב בטהרתו. וכן לענין קרבן פסח, הטהורים עושים את הראשון בטהרה [ואותו השבט עושה פסח שני לדברי רבי מאיר. ולרבי שמעון, עושה בראשון בטומאה, שנקרא 'קהל' לעצמו. ע' הוריות ה ופסחים פ].

יש אומרים שדוקא לענין זה חולקים חכמים, שסוברים ששני הבזיכים / החלות נידונים כל אחד לעצמו, אבל בכגון כלי שרת שנטמאו, מודים חכמים שעושים הקרבן-ציבור בטומאה לפי שאין קרבן ציבור חלוק (עפ"י פתח הבית פסחים פ"ז מח נב).

דף טו

כו. מה הדין במחשבות פיגול דלהלן?

- א. חשב בשחיטת התודה לאכלה למחר או חשב לאכול לחמה למחר; וכן בכבשי עצרת ובלחמם.
- ב. חשב לאכול למחר כזית בצירוף ממנה ומלחמה; בתודה ובכבשי עצרת.
- ג. שחט כבש אחד מכבשי עצרת, ואמר 'לאכול כזית מחברו למחר'.
- ד. חשב על אכילת הזבח או על הקרבת נסכיו, חוץ לזמנו – מה דין הזבח ודין הנסכים?

א. הוזבח את התודה לאכול ממנה למחר – היא והלחם מתפגלים, והאוכלם ב'כרת'. לאכול מלחמה למחר – הלחם מפוגל והזבח אינו מפוגל, שהלחם גלל הזבח כלומר טפל לו, ולא להפך.

ואף על פי שהזבח אינו בחיוב כרת, נפסל הוא מדאורייתא (חזו"א קמא כח, יא; חדושים ובאורים ג, א ח. וע' גם בשפת אמת שצדד בזה. ובקרבן אורה כתב שנראה שכשר, ואפילו גזרה דרבנן לא מצאנו שגזרו בזה.

וכן הדין בכבשי עצרת ובלחמם, ואעפ"י שהזקקו הכבשים והלחם בתנופה, חשב על הלחם לא נתפגלו הכבשים.

ב. השוחט את התודה לאכול כזית בצירוף מהזבח ומהלחם למחר; הזבח ודאי אינו מפוגל. הלחם – רב פשט לרבי אלעזר שהלחם מפוגל. לפי לשון אחת בגמרא, לא אמר רב אלא בכבשי עצרת ובלחמה שהזקקו זה לזה בתנופה, אבל בתודה – אפשר שאינם מצטרפים.

ושאלו בגמרא על דברי רב, הלא י"ל סברת 'קל וחומר' שאם הזבח שהוא מפגל – אינו מתפגל (ואולי אף אינו נפסל כלל. ע' חזו"א קמא כח, יד), ודאי שהלחם שאינו מפגל את הזבח, לא יתפגל הוא עצמו. להלכה נוקטים להחמיר שהלחם מפוגל, בין בכבשים בין בתודה (ע' כס"מ פסוקי יו"ח, שמשמע שנקט הרמב"ם להחמיר מפני הספק. ובחזו"א תמה הלא קולא היא, שמא לא פיגל ומביא חולין בעזרה. [ובתוס' ד"ה והתירו] נראה לכאורה שלמסקנא נוקטים כסברת ה'קל-וחומר').

ג. שחט אחד מהכבשים 'לאכול חברו למחר'; רב פשט לר' אלעזר (כפי ששנה רבי אבא זוטרי) ש'חבירו' – כבש במשמע הלכך לא פיגל [שאינן מתיר מפגל את המתיר]. ואולם דחו את הוכחתו, שיש לומר 'חבירו' – לחם משמע, ופיגל את הלחם.

וכל זה לדעת רבי מאיר שמפגלין בעבודת חצי מתיר, אבל לחכמים – לא חל פיגול על הלחם. ואולם נפקא מינה לחכמים לענין איסור דרבנן באכילת הלחם (עפ"י קרבן אורה ולקוטי הלכות).

ד. פיגל את הזבח – נתפגלו הנסכים, והשותם בכרת. ודוקא נסכים הבאים עם הזבח וכבר נתקדשו בכלי והוקבעו עם הזבח בשחיטתו, שאין לשנותם לזבח אחר. פיגל את הנסכים – נתפגלו רק הם ולא הזבח. אלו דברי ר' מאיר. אבל חכמים סוברים שהנסכים לעולם אין חייבים עליהם משום פיגול. הלכה כחכמים.

דף טז

כח. מה דינן של מחשבות פיגול דלהלן:

א. פיגל בהקטרת הקומץ ולא בהקטרת הלבונה; בלבונה ולא בקומץ.

ב. פיגל בהולכת הקומץ לנתינתו בכלי.

ג. פיגל בהולכת הקומץ להקטרה, או בהולכת הלבונה.

ד. הקטיר את הקומץ שומשום שומשום, ופיגל בכל הנתינות עד שכלה הקומץ.

א. פיגל בהקטרת הקומץ בלבד או בהקטרת הלבונה בלבד; לדברי רבי מאיר פיגול והאוכלו בכרת. ולדברי חכמים פסול (משום גזירה. יד:) ואין בו כרת.

עשה את ההקטרה הראשונה [בין שהיתה של קומץ בין של לבונה] במחשבת פיגול, ואת השניה עשאה אותו אדם בשתיקה; רב אמר: לדברי הכל פיגול הוא, שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. ושמואל

אמר: עדיין היא מחלוקת. [חשב בעבודה ראשונה ושתק בשניה וחשב בשלישית – אין אומרים 'על דעת ראשונה הוא עושה', שאם כן מדוע חזר וחשב בשלישית (רבא). וכן חשב בראשונה ובשניה ושתק בשלישית (רב אשי)].

פסק הרמב"ם (פסוה"מ טז) כחכמים וליבא דשמואל, שפסול ואין בו כרת. [בשפ"א תמה הלא הלכה כרב באיסורין, ואף בדברים שאינם נהוגים עתה. ואפשר שהרמב"ם גרס כפי המובא בראשונים 'וכן אמר ר' יוחנן, עדיין היא מחלוקת' – ע' שטמ"ק; או"ז הלכות יבום תריא; דקדוקי סופרים].

ב. פיגל בהולכת הקומץ לנתינתו בכלי – פיגול. ואין זה 'חצי מתיר' מפני שאין הולכה כזו בלבונה, שהרי אינה ניתנת בכלי (כן משמע מרש"י. וי"א שאמנם נותנים אותה בכלי שני אך לא בתורת 'מתיר'). המשנה-למלך (פסוה"מ יג,ו) פירש עפ"י דיוק דברי הרמב"ם, שלא אמרו בגמרא אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן הולכת הקומץ למתן כלי אינה נחשבת עבודה לפגל בה. ולהלכה נקטינן בזה כרבי יוחנן (וע' גם במנחת חינוך קמד; חו"א או"כ כט,א). ויש חולקים וסוברים שלהלכה מחשבה פוסלת בהילוך למתן כלי (עפ"י לקוטי הלכות).

ג. פיגל בשעת הולכה להקטרה, בקומץ; לדברי רבי יוחנן – הרי זה פיגול בין לר"מ בין לחכמים, שההולכה עבודה שלמה היא כקמיצה ואינה 'חצי מתיר' מפני שאינה מתרת כהקטרה. [ואינה דומה לשחיטת כבש מכבשי עצרת או לשחיטת סימן אחד שנחשב 'חצי מתיר', כי שם העבודה מקדשת – את החלות או את הדם – לכך נחשבת כ'מתיר', וכיון שאינו מתיר בשלמות אלא עם הכבש / הסימן הנוסף – הוי 'חצי מתיר', אבל הולכה אינה מקדשת כלום]. לדברי ריש לקיש – ההולכה כהקטרה שהיא חצי מתיר, שהרי יש גם הולכה ללבונה והקשו על דעה זו מלשון הברייתא.

יש אומרים שהוא הדין להולכת הלבונה להקטרה (מנחת חינוך קמד). ויש מהראשונים שכתב שבלבונה מודה רבי יוחנן שאין הולכתה חשובה עבודה [שאינן עושים בה מתן כלי וקידוש כבקומץ] לפגל בה (עפ"י 'חדושי הרשב"א').

ד. הקטיר קומץ שומשום שומשום במחשבת פיגול; נחלקו רב חסדא ורב המנונא ורב ששת האם פיגל [כי דרך אכילה וגם דרך הקטרה בכך], או פסל ולא פיגל [לפי שאינה דרך הקטרה], או כשר [כי דרך הקטרה היא אך לא דרך אכילה, הלכך הקטרה טובה יש כאן ומחשבת פיגול ד'אכילה' אין כאן]. נידון זה אינו קשור לשאלת פיגול בחצי מתיר, כי מצד אחד גרע יותר שלא חשב בעבודה שלמה אלא לחצאין, ומאידך הלא לבסוף חשב על ההקטרה כולה.

להלכה אין דרך הקטרה בכך, והריהי כמנחה שלא הוקטר קומצה (ערמב"ם פסוה"מ טז, ט וכס"מ). יש אומרים משום שאין הקטרה פחות מכוית. ויש אומרים אפילו למ"ד יש הקטרה פחות מכוית, שומשום שומשום אינו דרך הקטרה (ע' ירושלמי יומא ב,א; תוס' כו: ד"ה יש; ברכת הוזבה; חו"א כב, ט). וי"א לאידך גיסא; אפילו אין הקטרה פחות מכוית, כאן מדובר שהעלה כל הקומץ למזבח כאחד אלא שנתן על האש מעט מעט (עפ"י קרן אורה).

פירוט מתנות הדם בפר ושעיר יוהכ"פ, ובפר העלם דבר – בזבחים מב.

דף יז

כט. מה דינן של מחשבות פיגול דלהלן:

- א. הקטיר קומץ על מנת להקטיר לבונה למחר.
 - ב. הקטיר קומץ ע"מ להקטיר לבונה ולאכול שירים למחר.
 - ג. שחט כבש אחד מכבשי עצרת ע"מ לאכול למחר או ע"מ לאכול את הכבש השני למחר.
- א. הקטיר הקומץ על מנת להקטיר לבונה למחר; לדברי חריפי דפומבדיתא: הקטרה מפגלת הקטרה [ואפילו לחכמים שאין מפגלין בחצי מתיר, זה דוקא בחשב על שירים, אבל כאן שחשב על הקטרת הלבונה, כאילו חשב בכל המתיר. ואפילו לדברי תנא דמתני' שהשוחט אחד מהכבשים ע"מ לאכול השני למחר כשרים, כאן שהוקבעו הקומץ והלבונה בכלי אחד – פיגול]. ורב חסדא בשם רב אמר: אין הקטרה מפגלת הקטרה [ואפילו לר"מ שאמר מפגלין בחצי מתיר – אין הקומץ 'מתיר' הלבונה, לכך א"א לפגלו].
- לדברי רבי יוסי בתחילת הפרק – אין מתיר מפגל את המתיר, אבל פסול מדרבנן.
- הלכה כרב חסדא בשם רב שאינו פיגול. ומשמע ברמב"ם שהקרבן פסול אעפ"י שאינו מפוגל (עפ"י קרן אורה ועוד). ואולם בחזו"א (כב,טו) נטה לומר שאינו פסול. וכתב שלשון הרמב"ם סתום בזה.
- ב. הקטיר קומץ ע"מ להקטיר לבונה ולאכול שירים למחר – (חשב שתי אלו בעת הקטרת הקומץ. כן פרש"י) – אמר רבי חנינא: פיגול. ואפילו ננקוט אין הקטרה מפגלת הקטרה וגם אין מפגלין בחצי מתיר, שונה כאן שפשטה מחשבתו בכולה.
- הרמב"ם פרש בענין אחר, שחשב בהקטרת הקומץ על הלבונה, ובהקטרת הלבונה חשב על השירים. אבל באופן הראשון אפשר שאינו מפגל (ע' במפרשים).
- ג. שחט את כבש אחד מכבשי עצרת ע"מ לאכול למחר – הוא פיגול וחברו כשר. ע"מ לאכול הכבש השני למחר – שניהם כשרים.

פרק שלישי

- ל. א. האם פיגול חל במחשבת אכילת אדם חוץ לזמנו אודות דבר שדינו למזבח, או במחשבת הקטרה על דבר שדינו לאכילת אדם?
 - ב. האם יש חילוק בין המחשב בלשון הקטרה או בלשון אכילה למזבח?
 - ג. מהו שיעור מחשבת פיגול באכילה ובהקטרה? האם שניהם מצטרפים לשיעור שלם כדי לפגל?
 - ד. השוחט את הזבח במחשבה להניח דמו או מקצת מדמו למחר – מה דינו?
- א. לתנא קמא דמתניתין, אין מחשבין מאכילת אדם לאכילת מזבח או מאכילת מזבח לאכילת אדם, כגון השוחט את הזבח לשתות מדמו למחר, לאכול מאימוריו למחר, להקטיר מבשרו למחר – כשר. ורבי אליעזר פוסל. ונחלקו הדעות בשיטתו האם פוסל מן התורה, ואף יש חיוב כרת באכילתו (האכל יאכל). כן משמע מדברי ר' אסי בשם רבי יוחנן. וע' בפרוש הרמב"ם והרע"ב שכן נקטו לעיקר הפירוש, או אינו פסול אלא מדרבנן (כן מבואר לפי דחית הגמרא. וע' תוס' כאן ובזבחים כח).
- הלכה כסתם מתניתין שאין מחשבים מאכילת אדם למזבח ולהפך.